

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ГЕОГРАФІЇ

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

директор Інституту географії

НАН України, член-кореспондент

НАН України

Маруняк Є.О.

липень 2021 р.

ПРОГРАМА

вибіркової навчальної дисципліни

Теоретичні основи просторової організації суспільства

(назва навчальної дисципліни)

рівень підготовки доктор філософії

(назва освітнього рівня)

галузі знань 10 Природничі науки

(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 103 Науки про Землю

(код і назва спеціальності)

Шифр за навчальним планом СВ 05

Київ-2021

Розробник програми: професор, доктор географічних наук Підгрушний Г.П.

Рецензенти: заступник директора з наукової роботи Українського державного науково-дослідного інституту проектування міст ДІПРОМІСТО ім. Ю.М. Білоконя, професор, доктор географічних наук Палеха Ю.М.;

провідний науковий співробітник Інституту географії НАН України, доктор географічних наук Гукалова І.В.

Затверджено на засіданні Вченої ради Інституту географії НАН України
« 14 »   липня   2021 р., протокол № 11

Опис початкової дисципліни СВ 05

Шифр

Теоретичні основи просторової організації суспільства

назва дисципліни

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни	Методи навчання і форми контролю
Галузь знань 10 Природничі науки <i>(шифр, назва)</i>	Кількість кредитів – 3 ЄКТС	<i>Методи навчання</i>
Напрямок підготовки <i>(код, назва)</i> 103 Науки про Землю	Загальна кількість годин - 90	Лекції із застосуванням мультимедійних засобів навчання. Семінарські заняття
Освітній рівень доктор філософії	Лекції:	
	18	
	Семінарські заняття:	
Статус дисципліни <i>(Нормативна/вибіркова)</i> вибіркова	22	<i>Форми поточного контролю</i>
	Лабораторні заняття:	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом 2	-	Модульна контрольна робота
Семестр IV	-	
	Самостійна робота:	
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: 2 години - самостійна робота: 4 години	50	<i>Форма підсумкового контролю</i>
Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
Мова навчання – українська		Залік
<i>Передумови навчання</i> Основи збалансованого розвитку регіонів	2/3	

Предмет вивчення навчальної дисципліни: основи теоретичні положення просторової організації життєдіяльності суспільства

Міждисциплінарні зв'язки: Основи збалансованого розвитку регіонів.

Мета і завдання навчальної дисципліни: формування в аспірантів знань, що розкривають закони, процеси та формами просторової організації суспільства та формують широкий діалектичний світогляд, який забезпечує сучасне системне бачення розвитку суспільства загалом і перед усім його просторових аспектів.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Теоретичні основи просторової організації суспільства» є оволодіння аспірантами основами теорії просторової організації суспільства, засвоєння суті базових понять (суспільств, його структура, простір, територія, форми та процеси просторової організації суспільства, морфологія простору життєдіяльності соціуму, особливості просторової поведінки людини та просторового розвитку соціуму та ін.), вивчення основних законів, закономірностей, принципів, чинників організації простору життєдіяльності людини тощо.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	<p><i>Знати</i> науковий статусу предметної області просторової організації суспільства, її основні поняття і категорії.</p> <p><i>Вміти</i> характеризувати структуру суспільства на різних територіально-ієрархічних рівнях його організації.</p>	<p>Загальнопрофесійні – щодо базових уявлень про сутність суспільства, його генезису, розвитку та просторової організації</p>
2.	<p><i>Знати</i> закони, принципи, чинники, процеси та форми просторової організації суспільств.</p> <p><i>Вміти</i> визначати базові інноваційні, економічні, соціальні, екологічні та інші чинники, що лежать основі розвитку різних форм просторової організації суспільства.</p>	<p>Спеціально-професійні – щодо законів та закономірностей просторової організації суспільства та їх проявів у конкретних умовах</p>
3.	<p><i>Знати</i> методологічну базу досліджень просторової організації суспільства</p> <p><i>Вміти</i> розрізняти конкретні механізми, що забезпечують формування точкових, локальних, агломераційних, регіональних та лінійних форм просторової організації суспільства; оцінювати потенціал розвитку суспільства на різних територіально-ієрархічних рівнях його організації; виявляти основні морфологічні структури в просторовій організації суспільства</p>	<p>Науково-дослідницькі – з виявлення чинників та механізмів, що забезпечують утворення окремих форм просторової організації суспільства та поведінки людини у просторі</p>

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС 90 годин.

Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)				
	Аудиторні	у тому числі			Самостійна робота
		Лекції	Семі- нарські	Лабора- торні	
Модуль 1. СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА ЙОГО ЕТАПИ, УЯВЛЕННЯ ПРО ПРОСТОРОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ СУСПІЛЬСТВА, ЇЇ ЧИННИКИ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРОЦЕСИ.					
Тема 1. Сучасні уявлення про суспільство та суспільний розвиток.	4	2	2		5
Тема 2. Сутність просторової організації суспільства, еволюція наукових поглядів на просторову організацію суспільства.	4	2	2		5
Тема 3. Основні чинники, закономірності та механізми просторової організації суспільства	4	2	2		5
Тема 4. Основні процеси просторової організації суспільства.	6	2	4		5
Разом за змістовим модулем 1	18	8	10		20
Модуль 2. РОЗВИТОК ОСНОВНИХ ФОРМ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА					
Тема 5. Основні форми просторової організації суспільства. Генезис та розвиток її елементарних та локальних форм.	4	2	2	–	5
Тема 6. Виникнення та розвиток агломераційних та регіональних форм просторової організації	6	2	4	–	10

суспільства.					
Тема 7. Лінійні форми просторової організації суспільства. Уявлення про морфологічні структури простору життєдіяльності суспільства.	4	2	2		5
Тема 8. Особливості просторової поведінки людини та просторової динаміки соціуму.	4	2	2		5
Тема 9. Проблеми вдосконалення та прогнози розвитку просторової організації суспільства.	4	2	2		5
Разом за змістовим модулем 2	22	10	12	–	30
Усього	40	18	22	–	50

IV. Зміст дисципліни

№ з/п	Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть годин	
		Всього	в т.ч. лекцій
1.	Модуль 1. СУСПІЛЬНИЙ РОЗВИТОК ТА ЙОГО ЕТАПИ, УЯВЛЕННЯ ПРО ПРОСТОРОВУ ОРГАНІЗАЦІЮ СУСПІЛЬСТВА, ЇЇ ЧИННИКИ ЗАКОНОМІРНОСТІ ТА ПРОЦЕСИ.	40	8
1.1.	Тема 1. Сучасні уявлення про суспільство та суспільний розвиток. Розкриття сутності поняття «суспільство» в усіх аспектах його розуміння. Теорія комунікативної досяжності Н. Лукмана та її значення для дослідження комплексу взаємозв'язків та взаємовідносин між індивідуумами та їх групами, як основного інтегруючого чинника суспільства. Суспільство як глобальна суперсистема. Економічна, соціальна, духовна та політична підсистема суспільства. Основні теорії суспільного розвитку: теорія суспільних формацій (К. Маркс, А. Шмідт, Е. Фром), циклічного розвитку окремих цивілізацій (О. Шопенгауер, Дж. Тойнбі, С. Хантінгтон); глобальної макроцивілізаційної суперсистеми (А. Гундер Франк, Ф. Фукуяма, Дж. Стігліц). Етапи суспільного розвитку. Стадійно-еволюційна модель суспільного розвитку. Інноваційні цикли економічного розвитку (цикли Кондратьєва-Шумпетера) та їх вплив на суспільний розвиток загалом. Теорія постіндустріалізму (Д. Белл, Е. Тофлер та ін.) та становлення постіндустріального суспільства в розвинутих країнах світу	10	2
1.2.	Тема 2. Сутність просторової організації суспільства, еволюція наукових поглядів на просторову організацію суспільства. Простір як філософська категорія. Ньютонівське та ейнштейнівське уявлення про простір. Геопростір, територія, акваторія, аероторія. Уявлення про просторовий ресурс території. Розуміння сутності поняття «організація». Еволюція поглядів на розуміння просторової організації суспільства та її основних форм – територіально-виробничі комплекси, системи розселення, суспільно-територіальні комплекси (М. Паламарчук, І. Горленко, М. Шаригін, Ю. Пітюренко та ін.) . Сучасне розуміння просторової організації суспільства як зумовлений об'єктивними закономірностями та суб'єктивними чинниками процес просторового упорядкування життєдіяльності суспільства, що проявляється у формуванні його різноманітних територіальних утворень.	10	2
1.3.	Тема 3. Основні чинники, закономірності та механізми просторової організації суспільства. Базові інноваційні, економічні, соціальні, екологічні та інші чинники, що лежать основі розвитку різних форм просторової організації суспільства. Суб'єктивні чинники як усвідомлені втручання в процеси просторової організації суспільства з боку власних для	10	2

	адміністративно-територіального таксону управлінських структур, чи структур вищого ієрархічного рівня. Об'єктивні закономірності просторового розвитку суспільства: системно-синергетичний та стадійно-еволюційний характер розвитку суспільства та його просторових форм, ієрархічність суспільно-територіальних структур, мультиплікативна обумовленість розвитку суспільно-територіальних систем. Механізми просторової організації суспільства пов'язані примножуючим впливом окремих чинників та умов розвитку, що зумовлює формування поряд з системоформуючими компонентами низки інших – доповнюючих, обслуговуючих, супутніх тощо.		
1.4.	<p>Тема 4. Основні процеси просторової організації суспільства.</p> <p>Загальні та специфічні процеси просторової організації суспільства. До загальних належать процеси функціонування, росту та розвитку суспільно-просторових комплексів та систем. Серед усієї сукупності специфічних процесів просторової організації суспільства виділяється три групи: розміщення; територіальної інтеграції та територіальної спеціалізації. Розміщення включає в себе низку взаємопов'язаних процесів (явищ), основними з яких є територіальні концентрація, агломерування, зосередження, деконцентрація та дисперсія життєдіяльності суспільства. Територіальна спеціалізація полягає у формуванні зовнішніх проявів реалізації притаманних суспільно-просторовим комплексам та системам функцій. Територіальна інтеграція полягає у взаємодії та формуванні зв'язків між компонентами суспільства та навколишнього середовища в мажах певних територій та формування на цій основі суспільно-територіальних комплексів. Реалізація всієї сукупності процесів просторової організації суспільства зумовлює генезис та розвиток його форм в основі яких лежать різноманітні суспільно-просторових комплекси та системи.</p>	10	2
2.	<p><u>Модуль 2</u></p> <p>РОЗВИТОК ОСНОВНИХ ФОРМ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА</p>	50	10
2.1.	<p>Тема 5. Основні форми просторової організації суспільства. Генезис та розвиток її елементарних та локальних форм.</p> <p>Ієрархизована система інтегральних форм просторової організації суспільства, яка адекватно відображає об'єктивну територіальну структуру суспільства і слугує базисом для розробки прогнозних моделей розвитку міст та регіонів, заходів регіональної політики держави, засобом підтримки управлінських рішень. Елементарні, локальні, агломеративні, ареальні, регіональні та лінійні форми просторової організації суспільства. Поняття про симплекси (Е. Алаєв) та операційні територіальні одиниці (О. Топчієв). Локалітети, як своєрідні просторові «клітини» і його локальні проєкції. Структура та типи локалітетів (А. Скопін). Елементарні форми просторової організації суспільства лежать в основі розвитку її локальних форм – поселень. Міста як різновид локальної форми просторової організації суспільства. Теорії виникнення та розвитку міст: центральних місць (В. Кристаллер); транспортних змін (К. Кулія); функціональної спеціалізації та інші.</p>	10	2

2.2.	<p>Тема 6. Виникнення та розвиток агломераційних та регіональних форм просторової організації суспільства.</p> <p>Агломерації як поєднання елементарних та локальних форм просторової організації суспільства на компактній території. Економічні ефекти, що лежать в основі виникнення та розвитку агломеративних форм просторової організації суспільства: ефект агломерування господарських об'єктів, ефект масштабу, економія транспортних витрат та інші. Критерії виділення міських агломерацій та їх визначальні риси. Типи агломерацій (моноцентричні, поліцентричні). Структура агломерацій. Динаміка та стадії розвитку агломерацій (за Дж. Джипсом), субурбанізація. Поняття про конурбації.</p> <p>Система елементарних, локальних та агломеративних форм лежить в основі розвитку регіональної форми просторової організації суспільства. Сучасне розуміння регіону та регіонального розвитку. Стадії регіонального розвитку (за Дж. Фрідманом). Регіон як суспільно-територіальна система. Уявлення про регіональні структури. Просторова структура регіону як упорядкованість та поєднання компонентів, їх взаємне розміщення (суміжність, сусідство, перетинання), співвідношення та взаємодія. Компонентами просторової структури регіону виступають різні форми територіального зосередження життєдіяльності людини та транспортно-комунікаційні вісі, що їх поєднують. Просторова структура регіону одночасно може бути представлена на декількох рівнях. Для регіону обласного рангу (адміністративної області країни) перший рівень територіальної структури представляють субрегіони першого порядку, якими є декілька груп адміністративних районів та територій міських рад. Другий рівень складають субрегіони другого порядку – власне адміністративні райони та міські агломерації. Третій рівень утворюють окремі поселення, передусім міста. Четвертий рівень територіальної структури області формують окремі локалітети. Система відношень та зв'язків на кожному структурному рівні реалізується через транспортно-комунікаційну мережу.</p>	10	2
2.3.	<p>Тема 7. Лінійні форми просторової організації суспільства. Уявлення про морфологічні структури простору життєдіяльності суспільства.</p> <p>Основними лінійними формами просторової організації суспільства виступають транспортно-комунікаційні магістралі різних видів (автомобільні, залізничні, річкові, морські, повітряні, трубопровідні, лінії електропостачання, телекомунікаційні мережі тощо) та просторово-ієрархічного – локальні, міжрайонні, обласні тощо. Характеристика основних видів транспортних магістралей. Уявлення про транспортні вузли, їх види та структуру. Транспортно-комунікаційні вісі. Поняття «мережі» (М. Кастельс, Ф. Вебстер та ін.). Транспортні мережі та їхня еволюція, саморганізація та саморозвиток (С. Тархов, В. Шупер). Уявлення про морфологічні структури простору життєдіяльності суспільства. Транспортно-логістичні мережі, принципи їхньої побудови та функціонування. Проблеми інтеграції транспортних мереж регіонів і країн у міжнародну транспортно-логістичну мережу.</p>	10	2

2.4.	<p>Тема 8. Особливості просторової поведінки людини та просторової динаміки соціуму.</p> <p>Особливості сприйняття простору людиною. Формування образів простору в індивідуальній та масовій свідомості. Імідж міста та регіону, їх привабливість чи непривабливість для життєдіяльності людини. Виникнення ефекту «виштовхування – притягування» та його вплив на міграційну поведінку населення. Міграції населення їх спрямованість та види. Простір життєдіяльності та його вплив на поведінку людини. Поняття про територіальну ідентичність населення. Види ідентичності населення: локальна, регіональна, національна та цивілізаційна ідентичності. Менталітет, життєві цінності та форми поведінки, їх вплив на формування та розвиток просторової організації суспільства. Уявлення про спосіб життя. Сільський та міський способи життя.</p>	10	2
2.5.	<p>Тема 9. Проблеми вдосконалення та прогнози розвитку просторової організації суспільства.</p> <p>Конкретизація проблем вдосконалення та прогнозів розвитку просторової організації суспільства в стратегіях та програмах розвитку, генеральних планах та схемах планування окремих міст, регіонів та країн в цілому. Ці документи як і будь-які стратегічні плани розвитку суспільно-територіальних систем спрямовані на їх структурну трансформацію та досягнення ними в майбутньому бажаних станів. Стратегічний план – це план дій, що визначає пріоритетні стратегічні завдання розвитку, його ресурси, комплекс заходів та послідовність їх реалізації для досягнення бажаного стану системи. Футуристичні прогнози та їх значення для визначення мети і напрямків розвитку окремих міст та регіонів.</p>	10	2

4.2. Плани семінарських занять

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

ТЕМА: Теоретичні уявлення про суспільство як глобальну суперсистему

ПЛАН

Теоретичні питання, що виносяться на обговорення аудиторії:

1. Сутність поняття «суспільство» в усіх аспектах його розуміння.
2. Економічна, соціальна, духовна та політична підсистема суспільства.
3. Основні теорії суспільного розвитку.
4. Стадійно-еволюційна модель суспільного розвитку.

Додаткові факультативні завдання:

1. Уявлення про суспільство та його розвиток в античну епоху (Сократ, Платон, Арістотель).
2. Теорії та концепції виникнення людського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Платон, Арістотель. Політика: Наука об управленні государством:[Сборник]. — М. : Эксмо, 2003. — 860с.
2. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія: Курс лекцій. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім.. Тараса Шевченка», 2013. – 576 с.

3. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер с англ. – М.: Academia, 1999. – 956 с.
4. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. – М.: Логос, 2004. – 368 с.
5. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
6. Підгрушний Г.П. Територіальна організація суспільства: сучасні підходи до розуміння категорії та її практичне значення // Український географічний журнал. – 2010. – №2. – С. 40 – 44.
7. Підгрушний Г.П. Особливості стадійно-еволюційного розвитку регіонів України в контексті загальносвітових тенденцій // Географія та основи економіки в школі . – 2011. – №1. – С. 7 – 14.

4.3. Організація самостійної роботи аспірантів

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	Форма контролю
1	Сучасне розуміння регіону та регіонального розвитку. Стадії регіонального розвитку (за Дж. Фрідманом).	10	реферат
2	Еволюція поглядів на розуміння просторової організації суспільства та її основних форм	20	повідомлення
3	Особливості сприйняття простору людиною. Формування образів простору в індивідуальній та масовій свідомості. Імідж міста та регіону.	20	доповідь
Разом		50	

Рекомендовані інформаційні джерела:

1. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.
2. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: Монографія. – К.: Видавництво «Фенікс», 2017. – 438 с.
3. Мусієздов О.О. Міська ідентичність населення у (пост)сучасному суспільстві: український досвід. – Харків: ХНУ, 2016 – 348 с.

V. Контроль якості знань аспірантів

5.1. Форми і методи поточного контролю

Контроль знань аспірантів з навчальної дисципліни “Геоконфліктологія” здійснюється за модульно-рейтинговою системою, що передбачає контроль знань аспірантів з одного модуля. Модульний контроль проводиться на дванадцятому тижні семестру.

Оцінювання відбувається за такими формами контролю: вхідний контроль, поточний контроль, контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, модульний контроль, залік.

Вхідний контроль проходить в письмовій формі і є набором тестових завдань.

Контроль під час аудиторних занять, основними видами якого є усне опитування теоретичного матеріалу та письмове виконання практичних завдань. Усна відповідь – до 2 балів; доповнення – 1 бал.

Контроль самостійної (індивідуальної роботи) аспірантів, основними видами якого є оцінювання підготовки до семінарів, опрацювання додаткових джерел інформації, виконання індивідуальних завдань.

Модульний контроль: контрольна робота, що є набором тестових завдань. За кожен модульний контроль аспірант має можливість набрати до 20 балів.

5.2. Форми і методи підсумкового контролю

Формою підсумкового контролю є екзамен.

Питання до екзамену

1. Сутність поняття «суспільство»
2. Теорія комунікативної досяжності Н. Лукмана
3. Економічна, соціальна, духовна та політична підсистема суспільства
4. Основні теорії суспільного розвитку
5. Теорія суспільних формацій
6. Теорія циклічного розвитку окремих цивілізацій
7. Теорія глобальної макроцивілізаційної суперсистеми
8. Етапи суспільного розвитку
9. Стадійно-еволюційна модель суспільного розвитку
10. Інноваційні цикли економічного розвитку
11. Теорія постіндустріалізму
12. Простір як філософська категорія
13. Еволюція поглядів на розуміння просторової організації суспільства та її основних форм
14. Об'єктивні чинники просторової організації суспільства
15. Суб'єктивні чинники просторової організації суспільства
16. Закономірності просторового розвитку суспільства
17. Системно-синергетичний та стадійно-еволюційний характер розвитку суспільства та його просторових форм
18. Ієрархічність суспільно-територіальних структур
19. Загальні та специфічні процеси просторової організації суспільства
20. Процеси розміщення у просторовій організації суспільства
21. Процеси територіальної спеціалізації у просторовій організації суспільства
22. Процеси територіальної інтеграції у просторовій організації суспільства
23. Ієрархізована система інтегральних форм просторової організації суспільства
24. Елементарні форми просторової організації суспільства
25. Міста як різновид локальної форми просторової організації суспільства
26. Теорії виникнення та розвитку міст
27. Економічні ефекти, що лежать в основі виникнення та розвитку агломераційних форм просторової організації суспільства
28. Динаміка та стадії розвитку агломерацій
29. Сучасне розуміння регіону та регіонального розвитку
30. Стадії регіонального розвитку
31. Регіон як суспільно-територіальна система
32. Лінійні форми просторової організації суспільства
33. Уявлення про транспортні вузли, їх види та структуру
34. Транспортно-комунікаційні осі
35. Транспортні мережі та їхня еволюція, самоорганізація та саморозвиток
36. Уявлення про морфологічні структури простору життєдіяльності суспільства

37. Проблеми інтеграції транспортних мереж регіонів і країн у міжнародну транспортно-логістичну мережу
38. Особливості сприйняття простору людиною
39. Формування образів простору в індивідуальній та масовій свідомості
40. Імідж міста та регіону
41. Міграції населення їх спрямованість та види
42. Простір життєдіяльності та його вплив на поведінку людини
43. Поняття про територіальну ідентичність населення
44. Менталітет, життєві цінності та форми поведінки, їх вплив на формування та розвиток просторової організації суспільства
45. Проблеми вдосконалення просторової організації суспільства

5.3. Критерії оцінювання знань аспірантів

Критерії оцінювання кожного із питань, що виносяться на залік

Рівень знань	Оцінка за 100-бальною шкалою	Критерії оцінювання відповіді
Відмінний рівень	90 – 100 (A)	Відповідь аспіранта: <ul style="list-style-type: none"> - містить повний, розгорнутий, правильний виклад матеріалу з поставленого питання; - демонструє знання основних понять і категорій та взаємозв'язок між ними, правильне розуміння змісту основних теоретичних положень; - вказує на вміння давати змістовний та логічний аналіз матеріалу з поставленого питання; - демонструє знання різних наукових концепцій та підходів щодо певної науково-теоретичної чи науково-практичної проблеми, пов'язаної з поставленим питанням; - доводить здатність робити власні висновки в разі неоднозначності, спірного чи проблемного характеру поставленого питання чи проблеми.
Високий рівень	80 – 89 (B)	Аспірант дав досить змістовну відповідь на поставлене питання, проте вона містить наступні недоліки: <ul style="list-style-type: none"> - недостатня повнота, незначні неточності чи прогалини при поясненні того чи іншого аспекту питання; - недостатньо детально розкритий предмет запитання, а основні поняття носять тезисний характер.
Добрий	70 -79 (C)	Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак

рівень		<p>припустився незначних помилок змістовного характеру, або ж при оформленні відповіді на питання, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відтворення основних понять поверхневе, не виокремлено взаємозв'язки; - окремі формулювання є нечіткими; - відповідь містить інформацію, що не стосується змісту екзаменаційного питання.
Задовільний рівень	65 – 69 (D)	<p>Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак припустився суттєвих помилок як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зміст відповіді свідчить про прогалини в знаннях з відповідного питання, або ж про неправильне розуміння окремих аспектів поставленого питання; - відповідь викладено недостатньо аргументовано, або ж з порушенням правил логіки при викладі матеріалу.
Достатній рівень	60 – 64 (E)	<p>Аспірант дав відповідь на поставлене питання, однак припустився грубих помилок як змістовного характеру, так і при оформленні відповіді на питання, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відповідь не містить аналізу проблемних аспектів поставленого питання, свідчить про недостатню обізнаність з основними науковими теоріями і концепціями, що стосуються відповідного питання; - обґрунтування відповіді до ситуаційного завдання є слабо аргументованим, або ж в окремих аспектах є алогічним.
Недостатній рівень	35 – 59 (FX)	<p>Аспірант володіє лише частиною навчального матеріалу, а саме:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поверхнево і фрагментарно дає відповідь на екзаменаційне питання; - відповіді на деякі питання відсутні; - відповідь не має логічної послідовності, відсутні взаємозв'язки змістовного характеру.
Незадовільний рівень	0 – 34 (F)	<p>Аспірант не має відповіді на екзаменаційне питання, або ж його відповідь є неправильною, тобто містить грубі змістовні помилки щодо принципових аспектів поставленого питання. Відсутня аргументація, або ж вона є безсистемною та алогічною.</p>

VI. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

Основні

1. Алаев Э.Б. Экономическая и социальная география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983.
2. Голіков А.П., Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Вступ до економічної та соціальної географії. – К.: Либідь, 1996.
3. Занадворов В.С., Занадворова А.В. Экономика города: Учеб. пособие. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1998. – 272 с.
4. Кононов І. Ф. Теоретична соціологія: Курс лекцій. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2013. – 576 с.
5. Паламарчук А.М. Общественно-территориальные системы (логико-математическое моделирование): Монографія. – К.: Наукова думка, 1992. – 272 с.
6. Підгрушний Г.П. Територіальна організація суспільства: сучасні підходи до розуміння категорії та її практичне значення // Український географічний журнал. – 2010. – №2. – С. 40 – 44.
7. Підгрушний Г.П. Особливості стадійно-еволюційного розвитку регіонів України в контексті загальносвітових тенденцій // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – №1. – С. 7 – 14.
8. Підгрушний Г.П. Значення полюсів соціально-економічного розвитку у вдосконаленні територіальної організації суспільства // Український географічний журнал. – №4. – 2013. – с. 40 – 48.
9. Підгрушний Г.П. Промисловість і регіональний розвиток України: Монографія. – К.: Інститут географії НАН України, 2009. – 300 с.
10. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії. – К.: Вища школа, 1994.
11. Скопин А.Ю. Введение в экономическую географию: Учебник. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
12. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
13. Топчиев А.Г. Пространственная организация географических комплексов и систем: Монографія. – К.; Одесса, 1988. – 187 с.
14. Чужиков В.І. Глобальна регіоналістика: історія та сучасна методологія: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.
15. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: Монографія. – К.: Видавництво «Фенікс», 2017. – 438 с.
16. Мусієздов О.О. Міська ідентичність населення у (пост)сучасному суспільстві: український досвід. – Харків: ХНУ, 2016 – 348 с

Допоміжні

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования: Пер с англ. – М.: Academia, 1999. – 956 с.
2. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. – М.: Логос, 2004. – 368 с.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV – XVIII ст.: Монографія, т. 1–3. – К.: Основи, 1995-1998.
4. Гальчинський А.С. Становлення суспільства постформаційної цивілізації: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1993. – 107 с.
5. Грицай О.В., Иоффе Г.В., Трейвиш А.И. Центр и периферия в региональном развитии: Монографія. – М.: Наука, 1991. – 168 с.

6. Дзенис З.Е. Методология и методика социально – экономико-географических исследований: Монография. – Рига: Зинатне, 1980. – 262 с.
7. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспектива: Монография. – М.: Логос. 2000. – 304 с.
8. Кастельс М. Информационная эпоха: Экономика, общество и культура / Пер. с англ. – М.: ГУВШЭ, 2000. – 608 с.
9. Кистанов В.В. Территориальная организация производства. – М.: Экономика, 1981. – 452 с.
10. Луцишин П.В., Клімонт Д., Луцишин Н.П. Територіальна організація суспільства (основи теорії): Навч. посіб. – Луцьк: Вежа, 2001. – 334 с.
11. Мезенцев К.В. Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2005. – 253 с.
12. Меньшиков С.М., Клименко Л.А. Длинные волны в экономике. Когда общество меняет кожу: Монография. – М.: Междунар. отношения, 1989. – 272 с.
13. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Навч. посібник. – К.: Знання, 1998. – 416 с.
14. Питюренок Е.И. Территориальные системы городских поселений Украинской ССР. – К., 1977.
15. Пирожков С.И. Трудовой потенциал в демографическом измерении. – К.:Наук. думка,1992. – 173 с.
16. Поповкін В.Н. Регіонально- цілісний підхід в економіці.- К.:Наук.думка, 1993. – 210 с.
17. Родоман Б.Б. Роль теоретической географии в улучшении территориальной организации общества // Исследование методологических проблем географии в Эстонии. - Таллин, 1987. – С.150–155.
18. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал України.- К.:Либідь,1994. – 150 с.
19. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: Сети. Альянсы. Партнерство. Кластеры. Укр. Контекст. – К.: Логос, 2002 – 647 с.
20. Сорокин П. Человек. Цивилизация, Общество / Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992. – 543 с.
21. Тархов С.А. Эволюционная морфология транспортных сетей: Монография. – Смоленск: Универсум, 2005. – 384 с.
22. *Тодаро М.П.* Экономическое развитие / Пер. с англ. – М.: ЮНИТИ, 1997. – 671 с.
23. Тойнби А.Дж. Постижение истории / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1991. – 736 с.
24. Тоффлер Е. Третья хвиля / Пер. з англ. – К.: Вид. дім “Всесвіт”, 2000. – 480 с.
25. Хакен Г. Синергетика: Иерархии неустойчивостей в самоорганизующихся системах и устройствах / Пер. с англ. – М.: Мир, 1985. – 423 с.
26. Харвей Д. Научное объяснение в географии. Общая методология науки и методология географии / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1974. – 502 с.
27. Шарыгин М.Д. Методика комплексного экономико-географического исследования территориальных социально-экономических систем. – Пермь, 1978. – 56 с.